

مشروطه به روایت کسروی

سومین اثر احمد کسروی دربارهٔ مشروطیت بر اساس
یادداشت‌های او در روزنامهٔ پرچم

سرشناسه	: کسروی، سیداحمد، ۱۲۶۹ - ۱۳۲۴. Kasravi, Ahmad
عنوان قراردادی	: پرچم (روزنامه) Parcham (Newspaper)
عنوان و نام پدیدآور	: مشروطه به روایت کسروی: سومین اثر احمد کسروی درباره مشروطیت بر اساس یادداشت‌های او در روزنامه پرچم/ مهدی نورمحمدی.
مشخصات نشر	: تهران: نشر علم، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۲۹۸ص: مصور، عکس.
شابک	: 978-622-246132-4
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه به صورت زیرنویس.
یادداشت	: نمایه.
عنوان دیگر	: سومین اثر احمد کسروی درباره مشروطیت براساس یادداشت‌های او در روزنامه پرچم.
موضوع	: ایران -- تاریخ -- انقلاب مشروطه، ۱۳۲۴ - ۱۳۲۷ق.
موضوع	: Iran -- History -- Constitutional Revolution, 1906-1909
شناسه اخزوده	: نورمحمدی، مهدی، ۱۳۵۱ - ، گردآورنده
رده بندی کنگره	: DSR۱۴۰۷
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۷۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۰۵۱۷۴۲

مشروطه به روایت کسروی

به کوشش: مهدی نورمحمدی

آماده سازی: لیلا حائری

شمارگان: ۷۷۰ جلد

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۹

لیتوگرافی: باختر

چاپ: رامین

شابک: ۴- ۹۷۸-۶۲۲-۲۴۶۱۳۲

تهران - خیابان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - خیابان شهدای ژاندارمری - بن بست گرانفر - پلاک ۴

تلفن: ۶۶۴۱۲۳۵۸

Www.elmpub.com

info@elmpub.com

nashreelm

فهرست

۱۷		مقدمه
۳۳		۱. شادروان سید محمد طباطبایی
۳۴		۲. شادروان سید عبدالله بهبهانی
۳۵		۳. شادروان شاهزاده ضامن الله
۳۶		۴. شادروان میرزا جعفر گیلانی
۳۷		۵. شادروان ملک المتکلمین
۳۸		۶. گرفتاران باغ شاه
۳۹		۷. شادروان صنیع الدوله
۴۰		۸. شادروان ثقة الاسلام
۴۱		۹. عباس آقا کشنده اتابک
۴۲		۱۰. شادروان میرزا علی واعظ
۴۳		۱۱. مستر باسکرویل
۴۴		۱۲. شادروان آقا میرکریم
۴۵		۱۳. شادروان حاجی میرزا ابراهیم آقا
۴۷		۱۴. شادروان حاجی علی دوا فروش
۴۹		۱۵. شادروان حاجی شیخ علی اصغر لیلاوی
۵۰		۱۶. شادروان سردار اسعد بختیاری
۵۱		۱۷. شادروان سردار محیی
۵۳		۱۸. شادروان میرزا کوچک خان
۵۴		۱۹. سپهدار تنکابنی (سپهسالار)
۵۵		۲۰. شادروان سعید سلمانی

- ۵۶..... ۲۱. شادروان علی مسیو
- ۵۸..... ۲۲. شادروان امین الدوله
- ۵۹..... ۲۳. شادروان طالبوف
- ۶۰..... ۲۴. شادروان میرزا حسین خان سپهسالار
- ۶۲..... ۲۵. شادروانان سه مجتهد نجف
- ۶۳..... ۲۶. شادروان میرزا آقا خان کرمانی
- ۶۴..... ۲۷. شادروان شیخ احمد روحی
- ۶۵..... ۲۸. شادروان آقا محمد ابراهیم
- ۶۶..... ۲۹. شادروان نایب محمد آقا
- ۶۸..... ۳۰. شادروان غلام خان اهرابی
- ۶۹..... ۳۱. شادروان صمصاء السلطنه
- ۷۰..... ۳۲. شادروان ذی‌العلم دایی او
- ۷۱..... ۳۳. شادروان غلام حسین خان
- ۷۲..... ۳۴. شادروان صدرالعلماء
- ۷۳..... ۳۵. شادروان میرزا مصطفی آقایی
- ۷۵..... ۳۶. شادروان حاجی مهدی آقا کور کناد
- ۷۶..... ۳۷. ابوالقاسم خان بختیاری
- ۷۷..... ۳۸. شادروان شیخ سلیم
- ۷۹..... ۳۹. شادروان سید جمال واعظ
- ۸۰..... ۴۰. شادروان سید جمال الدین افجه ای
- ۸۱..... ۴۱. شادروان شیخ محمدرضا قمی
- ۸۲..... ۴۲. شادروان بخشعلی خان
- ۸۴..... ۴۳. ابراهیم آقا و دسته او
- ۸۵..... ۴۴. شادروان عضدالملک
- ۸۶..... ۴۵. شادروان میرزا سلیمان خان
- ۸۷..... ۴۶. شادروان کلنل محمدتقی خان پسیان
- ۸۹..... ۴۷. شادروان ستارخان سردار
- ۹۱..... ۴۸. باقر خان سالار خان
- ۹۲..... ۴۹. یک دسته از نمایندگان مجلس یکم

۵۰. حیدر عموغلی ۹۳
۵۱. شادروان حسین باغبان ۹۵
۵۲. شادروان میر هاشم خان ۹۷
۵۳. شادروان سردار بهادر ۹۸
۵۴. شادروان میرزا محمود سلماسی ۹۹
۵۵. شادروان قوجعلی خان ۱۰۰
۵۶. شاگردان باسکرویل ۱۰۱
۵۷. برخی از نمایندگان مجلس یکم ۱۰۲
۵۸. شادروان ایلدرم خان ۱۰۳
۵۹. چهار تن از پیشگامان شورش مشروطه خواهی ۱۰۴
۶۰. شادروان اسد آقا خان ۱۰۵
۶۱. شادروان اسماعیل خری ۱۰۷
۶۲. شادروان عظیم زاهد اردبی ۱۰۹
۶۳. شادروان میرزا علی اکبر خان اسپهبدی ۱۱۰
۶۴. حاجی بابا خان اردبیلی ۱۱۲
۶۵. نمایندگان آذربایجان در مجلس یکم ۱۱۳
۶۶. شادروان علی مسیو با دو تن از پسران ۱۱۴
۶۷. شادروان حاجی رسول صدقیانی ۱۱۵
۶۸. شادروان حاجی محمد بالا ۱۱۶
۶۹. تقی خان و اصغر ۱۱۷
۷۰. پتروس خان ۱۱۸
۷۱. شادروان جهانگیر میرزا ۱۲۰
۷۲. سه تن از مجاهدان ۱۲۲
۷۳. یک یادگار تاریخی ۱۲۳
۷۴. شادروان رئیس المجاهدین قزوینی ۱۲۵
۷۵. شادروان سید محمد ابوالضیاء ۱۲۶
۷۶. گروهی از آزادی خواهان تهران ۱۲۷
۷۷. گروهی از سران آزادی در تبریز ۱۲۸
۷۸. شادروان شیخ مهدی نوری ۱۲۹

۷۹.	شادروان ادیب کرمانی.....	۱۳۰
۸۰.	آقا عمواعلی.....	۱۳۱
۸۱.	چند تنی از مجاهدان تبریز.....	۱۳۲
۸۲.	یک نمونه از مجلس موقتی.....	۱۳۳
۸۳.	یک عکس تاریخی.....	۱۳۴
۸۴.	یک نمونه از شورش های تهران.....	۱۳۵
۸۵.	یک دسته از مجاهدان تبریز.....	۱۳۶
۸۶.	شادروان میرزا علی خان یاوراف.....	۱۳۷
۸۷.	یفرم خان.....	۱۳۸
۸۸.	سید محمد ششم.....	۱۴۰
۸۹.	یک دسته از پیشگامان آزادیخواهی.....	۱۴۱
۹۰.	شادروان حاجی میرزا حسن شکوهی.....	۱۴۲
۹۱.	یک نمونه از مجلس تبریز.....	۱۴۳
۹۲.	یک بخش دیگر از «مجلس موقت».....	۱۴۴
۹۳.	یک دسته از پیشروان آزادی.....	۱۴۵
۹۴.	یک نمونه از شهربانی در سالهای نخست مشروطه.....	۱۴۶
۹۵.	یک یادگاری از روزهای خوش ایران.....	۱۴۷
۹۶.	یک دسته از آزادیخواهان تهران.....	۱۴۸
۹۷.	شادروان ستارخان.....	۱۴۹
۹۸.	یفرم خان با چند تن دیگر.....	۱۵۰
۹۹.	چند تن از سران بختیاری.....	۱۵۱
۱۰۰.	شادروان سید عبدالرزاق.....	۱۵۲
۱۰۱.	شادروان عارف قزوینی.....	۱۵۴
۱۰۲.	شادروان اسمعیل میابی.....	۱۵۶
۱۰۳.	شادروان احتشام السلطنه.....	۱۵۷
۱۰۴.	شادروان یارمحمد خان کرمانشاهی.....	۱۵۸
۱۰۵.	مشهدی صادق خان.....	۱۶۰
۱۰۶.	یک نمونه دیگری از آزادیخواهی تهران.....	۱۶۲
۱۰۷.	روز هفتم مرگ عباس آقا.....	۱۶۳

۱۶۴	۱۰۸. شادروان ممتازالدوله
۱۶۵	۱۰۹. جشن آزمایش دبستانها
۱۶۶	۱۱۰. نمونه‌ای از یکی از جشن‌های مشروطه
۱۶۷	۱۱۱. نمونه‌های دیگری از جشن‌های مشروطه
۱۶۸	۱۱۲. جشن آزمایش یک دبستان در تهران
۱۶۹	۱۱۳. آقای بلوری
۱۷۰	۱۱۴. ستارخان با پیرامونیان خود
۱۷۱	۱۱۵. شادروان طباطبایی
۱۷۲	۱۱۶. مظفرالدین شاه
۱۷۳	۱۱۷. چهار تن از کوشندگان
۱۷۴	۱۱۸. یک دسته فداییان ارمنی
۱۷۵	۱۱۹. یک دسته از آزاد واهار تبریز
۱۷۶	۱۲۰. حاجی محمدتقی سنکاری
۱۷۷	۱۲۱. یک دسته از آزادیخواهان تهران
۱۷۸	۱۲۲. یک نمونه دیگر از مجلس سرحتی
۱۷۹	۱۲۳. یک سند تاریخی
۱۸۰	۱۲۴. بدخواهان مشروطه - ناصرالدین شاه
۱۸۱	۱۲۵. بدخواهان مشروطه - محمدعلی میرزا
۱۸۲	۱۲۶. بدخواهان مشروطه - عین الدوله
۱۸۳	۱۲۷. یکی از بدخواهان - مشروطه امیر بهادر
۱۸۴	۱۲۸. بدخواهان مشروطه - یک عکس تاریخی
۱۸۵	۱۲۹. بدخواهان مشروطه - حاجی میرزا حسن مجتهد تبریز
۱۸۶	۱۳۰. بدخواهان مشروطه - شاپشال
۱۸۷	۱۳۱. بدخواهان مشروطه - حاج شیخ فضل الله نوری
۱۸۸	۱۳۲. شادروان میرزا کوچک خان
۱۸۹	۱۳۳. بدخواهان مشروطه - ارشد الدوله
۱۹۰	۱۳۴. بدخواهان مشروطه - یک سند تاریخی
۱۹۱	۱۳۵. یکی از بدخواهان مشروطه - پرنس ارفع الدوله
۱۹۲	۱۳۶. یکی از بدخواهان مشروطه - میرزا علی اصغر خان اتابک

۱۳۷. یک سند تاریخی..... ۱۹۳
۱۳۸. بدخواهان مشروطه - کلنل لیاخوف..... ۱۹۴
۱۳۹. بدخواهان مشروطه - حاجی میرزا ابوالقاسم امام جمعه..... ۱۹۵
۱۴۰. بدخواهان مشروطه - محمدعلی میرزا..... ۱۹۶
۱۴۱. بدخواهان مشروطه - حاجی صمدخان..... ۱۹۷
۱۴۲. بدخواهان مشروطه - حاجی آقا محسن عراقی..... ۱۹۸
۱۴۳. بدخواهان مشروطه - سید اکبر شاه..... ۱۹۹
۱۴۴. بدخواهان مشروطه..... ۲۰۰
۱۴۵. بدخواهان مشروطه - مسیو نوز و همراهش..... ۲۰۱
۱۴۶. بدخواهان مشروطه - رحیم خان جلبیانلو و رشیدالملک..... ۲۰۲
۱۴۷. بدخواهان مشروطه - سعد الدوله..... ۲۰۳
۱۴۸. بدخواهان مشروطه - درباریان روسی و ایرانی..... ۲۰۴
۱۴۹. بدخواهان مشروطه - هاشم دوچی..... ۲۰۵
۱۵۰. بدخواهان مشروطه - آقام الک شیرازی..... ۲۰۶
۱۵۱. بدخواهان مشروطه - مشیر السالطه..... ۲۰۷
۱۵۲. بدخواهان مشروطه - شعاع "سلطان"..... ۲۰۸
۱۵۳. بدخواهان مشروطه - سالار الدوله..... ۲۰۹
۱۵۴. بدخواهان مشروطه - کامران میرزا..... ۲۱۰
۱۵۵. بدخواهان مشروطه - ضرغام و ارشد..... ۲۱۱
۱۵۶. بدخواهان مشروطه - سران دوچی..... ۲۱۲
۱۵۷. بدخواهان مشروطه - ظل السلطان..... ۲۱۳
۱۵۸. بدخواهان مشروطه - علاء الملک..... ۲۱۴
۱۵۹. بدخواهان مشروطه - ناصر الملک..... ۲۱۵
۱۶۰. بدخواهان مشروطه - میرهاشم دوچی..... ۲۱۶
۱۶۱. یکی از روزنامه های بدخواهان مشروطه..... ۲۱۷
۱۶۲. یکی از روزنامه های بدخواهان مشروطه..... ۲۱۸
۱۶۳. بدخواهان مشروطه - آقا سیدعلی یزدی..... ۲۱۹
۱۶۴. بدخواهان مشروطه..... ۲۲۰
۱۶۵. یک سند تاریخی..... ۲۲۱

۱۶۶. گروه سوم - نظام السلطنه..... ۲۲۲
۱۶۷. گروه سوم - میرزا نصرالله خان مشیرالدوله..... ۲۲۳
۱۶۸. گروه سوم - فرمانفرما..... ۲۲۴
۱۶۹. گروه سوم - مخبر السلطنه..... ۲۲۵
۱۷۰. گروه سوم - حاجی شیخ محمد واعظ..... ۲۲۶
۱۷۱. گروه سوم - وثوق الدوله..... ۲۲۷
۱۷۲. یادى از شادروان میرزا کوچک خان..... ۲۲۸
۱۷۳. گروه سوم - حاجی محتشم السلطنه..... ۲۲۹
۱۷۴. از این جا و از آن جا - شاه و وزیرش..... ۲۳۰
۱۷۵. از این جا و از آن جا - حاجی میرزا حسن رشديه..... ۲۳۱
۱۷۶. از این جا و از آن جا - نعمت الله بروجردى..... ۲۳۲
۱۷۷. از این جا و از آن جا - ستوفى الممالك..... ۲۳۳
۱۷۸. از این جا و از آن جا - حجتى سيد نصرالله اخوى..... ۲۳۴
۱۷۹. از این جا و از آن جا - مراد آشتیانی..... ۲۳۵
۱۸۰. از این جا و از آن جا - نایب سیرتستانی..... ۲۳۶
۱۸۱. از این جا و از آن جا - مارشیمون..... ۲۳۷
۱۸۲. از این جا و از آن جا - جعفر آقا شک..... ۲۳۸
۱۸۳. از این جا و از آن جا - آقای تقى زاده..... ۲۳۹
۱۸۴. از این جا و از آن جا - حکیم الملک..... ۲۴۰
۱۸۵. از این جا و از آن جا - سعدالدوله..... ۲۴۱
۱۸۶. از این جا و از آن جا - دسته کریم خانیان..... ۲۴۲
۱۸۷. از این جا و از آن جا - احمد میرزا..... ۲۴۳
۱۸۸. از این جا و از آن جا - مؤتمن الملک..... ۲۴۴
۱۸۹. از این جا و از آن جا - حاجی مخبر السلطنه..... ۲۴۵
۱۹۰. از این جا و از آن جا - ستارخان..... ۲۴۶
۱۹۱. از این جا و از آن جا - باقرخان..... ۲۴۷
۱۹۲. از این جا و از آن جا - شیخ مهدى واعظ..... ۲۴۸
۱۹۳. از این جا و از آن جا - مؤیدالاسلام کاشانی..... ۲۴۹
۱۹۴. از این جا و از آن جا - کامران میرزا..... ۲۵۰

۱۹۵. از این جا و از آن جا- حاج رحیم آقا باکوچی ۲۵۱
۱۹۶. از این جا و از آن جا- حاج شیخ فضل الله نوری ۲۵۲
۱۹۷. از این جا و از آن جا- عین الدوله ۲۵۳
۱۹۸. از این جا و از آن جا- ستارخان ۲۵۴
۱۹۹. از این جا و از آن جا- میرهاشم دوچی ۲۵۵
۲۰۰. از این جا و از آن جا- یک عکس تاریخی ۲۵۶
۲۰۱. از این جا و از آن جا- یک عکس تاریخی ۲۵۷
- منتخبی از شماره‌های روزنامه پرچم ۲۵۹
- اعلام ۲۸۹

مقدمه

احمد کسروی (۱۲۶۹ - ۱۳۲۴ خورشیدی) مورخ، زبان‌شناس، پژوهشگر، روزنامه‌نگار، حقوق‌دان و وکیل دعای، در حوزه‌های گوناگون دارای تألیفات متعدد پژوهشی است. وی در اثر انقلاب مشروطیت صاحب دو اثر سترگ به نام «تاریخ مشروطه ایران» و «تاریخ هجده ساله آذربایجان» است که از مهم‌ترین مدارک و منابع مربوط به مطالعات مشروطه محسوب می‌شود و هر دو مرجع اصلی پژوهشگران این عرصه بوده است.

با وجود این که از بدو انتشار آثار، نظرات متفاوتی در موافقت و مخالفت با این دو کتاب ابراز شده، چاپ‌های متعدد با سماء گوناگون بالا نشانگر توجه فراوان محققین، دانشگاهیان، علاقه‌مندان تاریخ مشروطه و کتابخوانان به این آثار است.

اقبال عمومی به آثار کسروی درباره مشروطیت، نتیجه‌ای کلاسیک به آن‌ها بخشیده و به همین دلیل است که کتابی درباره مشروطه به چاپ نمی‌رسد که ارجاعی از این دو کتاب در آن وجود نداشته باشد. این کتاب‌ها علاوه بر ایران، در خارج از کشور نیز دارای شهرت است و به زبان‌های عربی و انگلیسی ترجمه شده است.

کتاب «تاریخ مشروطه ایران» با تشریح و برشمردن زمینه‌ها و عوامل پیدایش ایران و با عنوان «ایرانیان چگونه بیدار شدند؟» آغاز می‌شود و با گفتاری درباره پذیرفته شدن مشروطه توسط محمدعلی شاه پس از یازده ماه مقاومت جانانه مردم تبریز، تحت عنوان «سر فرود آوردن محمدعلی میرزا به مشروطه» به پایان می‌رسد.

به عبارت دیگر، این کتاب، وقایع ایران از زمان وزارت و صدارت حاج میرزا حسین خان سپهسالار در سال ۱۲۸۸ در عصر ناصرالدین شاه تا پذیرفتن مشروطه توسط محمدعلی شاه در چهارم ربیع‌الثانی ۱۳۲۷ را دربرگرفته است.